

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU ZADŁUŻENIA GOSPODARSTW DOMOWYCH W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Paulina Anioła, Zbigniew Gołaś

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. Celem artykułu jest analiza zróżnicowania poziomu zadłużenia gospodarstw domowych w krajach Unii Europejskiej. Analiza obejmuje relację długu do dochodu dyspozycyjnego oraz związki między poziomem zadłużenia a skalą problemu niespłacania zobowiązań. Cel został zrealizowany z wykorzystaniem metody analizy skupień i analizy korelacji.

Słowa kluczowe: zadłużenie gospodarstw domowych, niewypłacalność gospodarstw domowych, analiza skupień

WSTĘP

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat można zauważyć znaczny wzrost zadłużenia gospodarstw domowych w krajach Unii Europejskiej, mierzonego w różnych kategoriach – zarówno w ujęciu absolutnym, jak i w relacji do dochodów czy wielkości PKB. Jak wynika z raportu Parlamentu Europejskiego [Lilico 2010], krajami najbardziej zadłużonymi w wielkościach absolutnych są Niemcy, Wielka Brytania, Francja i Hiszpania. Jednak biorąc pod uwagę wielkości poszczególnych gospodarek największym udziałem długu w stosunku do PKB (średnio 84% w grudniu 2009 roku) charakteryzują się gospodarstwa domowe Cypru, Danii, Irlandii, Portugalii, Hiszpanii oraz Wielkiej Brytanii.

Według danych Obserwatora Cetelem [Obserwator 2008], w 2007 roku do trójki krajów o największym zadłużeniu przypadającym na gospodarstwo domowe, wynikającym z kredytów konsumpcyjnych, należały: Wielka Brytania, Hiszpania i Niemcy.

Należy tu podkreślić wyraźną dominację Wielkiej Brytanii, gdzie przy ponad 25 milionach gospodarstw domowych, średnie zadłużenie wynosiło blisko 13 tys. euro. Zadłużenie przypadające na gospodarstwo domowe w Hiszpanii, która znalazła się na drugim miejscu w tej kategorii zadłużeniowej, było już o połowę mniejsze i wynosiło 6,5 tys. euro.

Dynamiczny wzrost zarówno wolumenu, jak i wartości kredytów udzielanych gospodarstwom domowym, może przyczynić się do powstania zjawiska nadmiernego zadłużenia (*overindebtedness*). Jest to pojęcie stosunkowo nowe, nie posiadające jednoznacznej interpretacji. Na podstawie przeglądu definicji różnych krajów UE, Świecka [2009] definiuje nadmierne zadłużenie jako „niemożność spłaty wszystkich zobowiązań w całości i dokładnie o czasie, objawiająca się pogarszającą się płynnością finansową”. Niewłaściwe zarządzanie finansami przez gospodarstwo domowe może je doprowadzić do nadmiernego zadłużenia, a następnie niewypłacalności, czyli trwałej utraty płynności finansowej, która kończy się bankrutem [Lilico 2010].

MATERIAŁ I METODA

Celem przeprowadzanych analiz jest klasyfikacja krajów Unii Europejskiej według poziomu zadłużenia gospodarstw domowych. Dane wykorzystane w artykule pochodzą z Raportu Komisji Europejskiej: *Over-indebtedness. New evidence from the EU-SILC special module*. Analizą poziomu zadłużenia gospodarstw domowych objęto wszystkie kraje Wspólnoty, z wyłączeniem – z powodu braku danych – Cypru, Luksemburga i Malty.

W artykule zastosowano metody grupowania wielowymiarowego, będące narzędziem statystycznej analizy wielowymiarowej, umożliwiające analizowanie danego zjawiska pod względem kilku cech jednocześnie. Celem metod grupowania wielowymiarowego jest podział zbioru obserwacji na jednorodne podzbiory, na podstawie zbioru cech je opisujących [Poczta-Wajda 2010].

W artykule wykorzystano niehierarchiczną metodę analizy skupień – metodę k-średnich, w której *a priori* ustala się liczbę wyodrębnionych skupień. Skupienia są formowane w taki sposób, żeby obiekty umieszczone wewnątrz danego skupienia były jak najbardziej do siebie podobne, natomiast poszczególne wyodrębnione skupienia możliwie jak najbardziej różniły się od siebie. Metoda k-średnich tworzy k skupień, różniących się od siebie w możliwie największym stopniu. Celem tej metody jest więc wyodrębnienie homogenicznych grup, przy minimalizacji zmienności wewnątrz skupień, oraz maksymalizacji zmienności pomiędzy skupieniami [Stanisz 2007 b].

W analizie zastosowano również współczynnik korelacji liniowej Pearsona, który przyjmuje postać [Stanisz 2007 a]:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} = \frac{\text{cov}(X, Y)}{s_x s_y}$$

gdzie:

\bar{x}, \bar{y} – średnie,

s_x i s_y – odchylenia standardowe cech.

Współczynnik korelacji liniowej Pearsona mierzy siłę związku prostoliniowego dla dwóch cech mierzalnych. Przyjmuje on wartości z przedziału $\langle -1, 1 \rangle$. Znak współczynnika dostarcza informacji na temat kierunku korelacji, bezwzględna wartość natomiast – o sile związku. Wartość współczynnika równa 1 oznacza związek funkcyjny pomiędzy badanymi cechami, natomiast wartość równa 0 oznacza brak związku [Stanisz 2007 a].

UDZIAŁ ZADŁUŻENIA KREDYTOWEGO W DOCHODACH DYSPOZYCYJNYCH GOSPODARSTW DOMOWYCH KRAJÓW UE

Brak jednoznacznej definicji nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych przekłada się na brak ogólnie przyjętych miar jego klasyfikacji. W porównaniach stopnia zadłużenia między krajami jednym z najczęściej wykorzystywanych wskaźników jest udział zadłużenia kredytowego w dochodach dyspozycyjnych gospodarstwa domowego [Lilico 2010]. Wartości oraz dynamika zmian tego wskaźnika dla poszczególnych krajów UE w latach 2000-2009 zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Udział zadłużenia kredytowego w dochodzie dyspozycyjnym gospodarstw domowych (%)

Table 1. Share of household credit outstanding in a household disposable income (%)

Kraj Country	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Zmiana 2009-04 Change 2009-04	Zmiana 2009-00 Change 2009-00	Średnia* 2004-09 Average*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Belgia (BE) Belgium	65,2	69,4	73,8	77,6	81,2	83,5	86,3	24,4	32,4	4,3
Bułgaria (BG) Bulgaria	–	19,0	28,7	34,1	46,1	50,8	51,8	172,6	–	24,1
Czechy (CZ) Czech Republic	6,7	21,2	26,5	31,8	39,0	43,6	47,4	123,6	607,5	19,8
Dania (DK) Denmark	181,2	210,1	232,0	251,8	272,7	277,5	282,8	34,6	56,1	5,7
Niemcy (DE) Germany	97,4	93,3	91,6	89,7	86,9	84,1	83,6	–10,4	–14,2	–2,2
Estonia (EE) Estonia	12,5	36,6	54,1	73,5	81,9	84,5	92,0	151,4	636,0	18,8
Irlandia (IE) Ireland	70,6	119,0	141,8	153,6	159,5	141,8	141,8	19,2	100,8	7,4

Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Grecja (EL) Greece	16,5	39,9	49,3	57,8	62,4	68,4	67,4	68,9	308,5	10,2
Hiszpania (ES) Spain	66,2	87,7	104,5	117,7	124,6	123,1	120,8	37,7	82,5	11,0
Francja (FR) France	50,5	57,2	61,5	65,4	68,8	70,4	71,6	25,2	41,8	4,3
Włochy (IT) Italy	31,8	38,8	42,4	45,4	48,1	47,7	50,0	28,9	57,2	4,7
Łotwa (LV) Latvia	5,8	29,0	47,8	68,6	77,7	68,6	68,5	136,2	1 081,0	18,8
Litwa (LT) Lithuania	1,9	12,2	20,0	29,6	41,9	42,8	47,5	289,3	2 400,0	38,9
Węgry (HU) Hungary	7,5	24,1	28,7	33,9	40,3	51,2	52,5	117,8	600,0	20,8
Holandia (NL) Netherlands	120,7	164,2	176,9	188,0	188,3	194,2	199,8	21,7	65,5	3,5
Austria (AT) Austria	43,4	61,8	68,3	67,5	68,2	68,9	68,3	10,5	57,4	2,5
Polska (PL) Poland	13,1	17,1	20,5	26,1	33,7	45,4	48,7	184,8	271,8	35,4
Portugalia (PT) Portugal	79,9	88,6	94,4	104,8	113,0	112,3	116,8	31,8	46,2	5,5
Rumunia (RO) Romania	0,5	7,6	11,7	19,6	26,5	29,1	32,3	325,0	6 360,0	50,3
Słowenia (SI) Slovenia	–	19,4	22,7	27,3	31,9	33,6	36,5	88,1	–	14,4
Słowacja (SK) Slovakia	5,2	16,0	20,4	26,3	27,9	32,7	35,5	121,9	582,7	18,4
Finlandia (FI) Finland	50,7	69,6	78,3	84,7	88,6	90,3	92,7	33,2	82,8	5,2
Szwecja (SE) Sweden	86,1	105,4	115,2	122,9	127,4	130,8	139,1	32,0	61,6	5,4
Wielka Brytania (UK) United Kingdom	107,4	144,0	148,4	157,6	166,4	165,1	164,9	14,5	53,5	2,6
Ogółem UE/UE total	73,5	76,4	80,0	84,7	89,2	93,8	96,9	26,8	31,8	5,1

*Dane dla 2003 roku zostały oszacowane na podstawie ekstrapolacji funkcji trendu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Fondeville i in. [2010].

*The data for 2003 were estimated based on the extrapolation from trend function.

Source: own calculation based on: Fondeville et al. [2010].

Wskaźnik udziału zadłużenia z tytułu kredytów w dochodach dyspozycyjnych gospodarstw domowych wzrastał w latach 2000-2009 w prawie wszystkich krajach UE. Wyjątek stanowią Niemcy, gdzie od 2000 roku wartość tego wskaźnika systematycznie spada – z poziomu 97,4% w 2000 roku, do poziomu 83,6% w 2009 roku, a także Irlandia, Hiszpania, Łotwa i Wielka Brytania, gdzie wartości wskaźnika wzrastały do 2007 roku, po czym w kolejnych latach nieznacznie spadały.

Jeszcze w 2000 roku było zaledwie sześć krajów, jak Dania, Niemcy, Holandia, Portugalia, Szwecja i Wielka Brytania, w których kwota zadłużenia kredytowego przekraczała 3/4 dochodów dyspozycyjnych gospodarstw domowych, a w trzech spośród nich – Danii, Holandii i Wielkiej Brytanii – zadłużenie z tytułu kredytów przewyższało dochód dyspozycyjny. W 2009 roku wskaźnik ten przekraczał 75% dochodu dyspozycyjnego w przypadku aż 11 krajów, z czego dla 7 krajów: Danii, Irlandii, Hiszpanii, Holandii, Portugalii, Szwecji i Wielkiej Brytanii kwota niespłaconych przez gospodarstwa domowe kredytów przekroczyła 100% ich dochodów dyspozycyjnych. W całej Unii Europejskiej zadłużenie kredytowe przeciętnego gospodarstwa domowego stanowiło w 2000 roku 73,5% jego dochodu dyspozycyjnego. W kolejnych latach wskaźnik ten dynamicznie wzrastał i w ciągu dziewięciu następnych lat zwiększył się o prawie 1/3. W 2009 roku przeciętny poziom zadłużenia gospodarstw domowych długiem kredytowym był w UE praktycznie równoważny przeciętnemu rocznemu dochodowi dyspozycyjnemu.

Na podstawie danych tabeli 1 – wartości wskaźnika w latach 2004-2009, a także dynamiki jego zmian w analizowanym okresie, można podzielić poszczególne kraje członkowskie na pięć kategorii zadłużeniowych. Wyniki przeprowadzonej klasyfikacji, z zastosowaniem analizy skupień¹, zostały przedstawione w tabeli 2.

Do pierwszej grupy należą takie kraje jak: Belgia, Niemcy, Grecja, Francja, Włochy, Austria i Finlandia, charakteryzujące się średnim poziomem relacji zadłużenia z tytułu kredytów do dochodu dyspozycyjnego gospodarstw domowych, która przyjmowała w tej grupie wartości od 61,4% w 2000 roku do 73,3% w 2009 roku. Grupę tę charakteryzuje też najmniejsze tempo zmian wskaźnika zadłużenia. Jego średnioroczny przyrost w latach 2004-2009 wynosił tutaj 4,1%, a w przypadku Niemiec corocznie zmniejszał się średnio o 2,2%.

W drugiej grupie sklasyfikowano nowych członków UE – państwa, które weszły do Wspólnoty w 2004 roku: Bułgaria, Czechy, Estonia, Łotwa, Węgry, Polska, Słowenia, Słowacja. Grupa ta charakteryzuje się dość niskim udziałem zadłużenia kredytowego w dochodach dyspozycyjnych gospodarstw domowych (średnio od 23% w 2004 roku do 54% w 2009 roku). Jednak należy przy tym podkreślić, że rynek usług kredytowych w tych krajach dynamicznie się rozwija, o czym świadczy prawie 1,5-krotny wzrost analizowanego wskaźnika w latach 2004-2009.

Trzecia wyłoniona na drodze klasyfikacji taksonomicznej grupa zadłużeniowa, w skład której wchodzi: Irlandia, Hiszpania, Portugalia, Szwecja i Wielka Brytania, charakteryzuje się dość wysokim poziomem relacji zadłużenia z tytułu kredytów do dochodu dyspozycyjnego gospodarstw domowych, który średnio, dla tej grupy, wynosił w 2009 roku około 136%. Średnioroczny udział zadłużenia kredytowego w dochodzie dyspozycyjnym w latach 2004-2009 wzrastał tutaj o 6,4%. Ponadto można zauważyć, że aż w trzech krajach tej grupy – Irlandii, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii – wskaźnik ten wzrastał do 2007 roku, po czym można dostrzec niewielkie jego zmiany spadkowe, co może oznaczać początki odwrócenia się trendu w tych krajach.

¹ Zastosowano metodę k-średnich, program statystyczny Statistica 9.0.

Tabela 2. Klasyfikacja krajów Unii Europejskiej według relacji zadłużenia kredytowego do dochodów dyspozycyjnych gospodarstw domowych – średnie wartości procentowe dla poszczególnych grup zadłużeniowych

Table 2. EU countries classification by the relation of outstanding credit to household disposable income – average percentage values for each debt group

		Numer grupy – Group number				
		1	2	3	4	5
Kraje wchodzące w skład grupy Countries included in a group		BE, DE, EL, FR, IT, AT, FI	BG, CZ, EE, LV, HU, PL, SI, SK	IE, ES, PT, SE, UK	DK, NL	LT, RO
Udział zadłużenia kredytowego w dochodzie dyspozycyjnym gospodarstw domowych Share of household credit outstanding in a household disposable income	2004	61,4	22,8	108,9	187,2	9,9
	2005	66,5	31,2	120,9	204,5	15,9
	2006	69,7	40,2	131,3	219,9	24,6
	2007	72,0	47,3	138,2	230,5	34,2
	2008	73,3	51,3	134,6	235,9	36,0
	2009	74,3	54,1	136,7	241,3	39,9
Zmiana 2009/04 Change 2009/04		25,8	137,1	27,0	28,2	307,2
Średnioroczna zmiana 2009/04 Average annual change 2009/04		4,1	21,3	6,4	4,6	44,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych tabeli 1. Wynik klasyfikacji taksonomicznej przeprowadzonej w programie Statistica 9.0 z wykorzystaniem analizy skupień, metody k-średnich.

Source: own calculation based on the data from table 1. The outcome of taxonomic classification performed in a program Statistica 9.0 with use of cluster analysis, k-means method.

W czwartej grupie sklasyfikowano kraje o największym zadłużeniu gospodarstw domowych (Dania i Holandia), dla których w latach 2004-2009 kwoty zadłużenia kredytowego przekraczały średnio 2-2,5-krotnie dochody dyspozycyjne. Ponadto, mimo kształtowania się tego wskaźnika na bardzo wysokim poziomie, jego wartości z roku na rok systematycznie wzrastały. Średniorocznie tempo analizowanych zmian dla tej grupy wynosiło 4,6%. Na tym poziomie relacji zadłużenia do dochodu dyspozycyjnego, nawet tak małe roczne tempo zmian przekładało się na duże zmiany wskaźnika długu – od 2004 do 2009 roku jego wartość w Danii wzrosła o ponad 70 punktów procentowych, natomiast w Holandii o ponad 35 punktów procentowych.

Ostatnią – piątą grupę (Litwa i Rumunia) – tworzą kraje, w których rynek usług kredytowych rozwinął się stosunkowo niedawno i charakteryzuje się bardzo dużą dynamiką wzrostu. W 2000 roku, wskaźnik udziału zadłużenia z tytułu kredytów w dochodach dyspozycyjnych gospodarstw domowych wynosił zaledwie 0,5% (Rumunia) i 1,9% (Litwa). Świadczy to o znikomej skłonności gospodarstw domowych do zadłużania się w tym okresie. Jednak nie trudno zauważyć, że w latach 2004-2009 wartość wskaźnika wzrosła ponad trzykrotnie w tej grupie, a średnioroczne tempo zmian wynosiło prawie 45%. Mimo tak dynamicznego rozwoju usług kredytowych, gospodarstwa domowe

Litwy i Rumunii nadal charakteryzują się najniższym poziomem zadłużenia w stosunku do dochodów dyspozycyjnych.

PROBLEM ZE SPŁATĄ BIEŻĄCYCH ZOBOWIĄZAŃ GOSPODARSTW DOMOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ

Przedstawione wyżej dane nakreślają dość wyraźnie skalę problemu zadłużenia gospodarstw domowych, mierzonego relacją długu do uzyskiwanego dochodu dyspozycyjnego. Trudno jednak na tej podstawie określić znaczenie wzrostu zadłużenia dla sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw domowych, na którą w dużej mierze mają wpływ płatności związane z obsługą zaciągniętych zobowiązań. Niemożność spłaty zobowiązań w wyznaczonym terminie, a nie sam poziom zadłużenia gospodarstwa domowego, przyczynia się bowiem w głównej mierze do pogorszenia jego sytuacji finansowej, która może doprowadzić do niewypłacalności. Skalę tego problemu odzwierciedlają dane przedstawione w tabeli 3. Z ich analizy wynika, że największe problemy ze spłacaniem swoich zobowiązań ma Bułgaria, gdzie co trzecie gospodarstwo domowe deklaruje zaległości w spłacie co najmniej jednego z następujących zobowiązań: spłata kredytów hipotecznych, zapłata za czynsz, spłata innych kredytów, opłaty za usługi komunalne. Natomiast w Grecji i Rumunii aż 1/4 gospodarstw domowych przyznaje się do problemów ze spłatą co najmniej jednego zobowiązania. Najbardziej systematycznie zobowiązania są spłacane w Holandii, Czechach i Danii – jedynie niecałe 4% gospodarstw domowych przyznaje, że ma z tym problem.

Wysokość relacji zadłużenia gospodarstw domowych do dochodu dyspozycyjnego w danym kraju nie musi jednak oznaczać problemów finansowych tych gospodarstw. Na podstawie danych tabel 1 i 3, dokonano analizy korelacji pomiędzy udziałem zadłużenia kredytowego w dochodach dyspozycyjnych, a odsetkiem gospodarstw domowych deklarujących problem ze spłatą co najmniej jednego zobowiązania. Współczynnik korelacji liniowej Pearsona wyniósł $-0,44$. Jest to korelacja istotna statystycznie dla $p < 0,05$. Ujemne, przeciętne² skorelowanie cech x i y oznacza, że wraz ze wzrostem udziału zadłużenia kredytowego w dochodach dyspozycyjnych gospodarstw domowych spada odsetek gospodarstw domowych deklarujących problemy ze spłatą zadłużenia. Zależność ta dla poszczególnych krajów Unii Europejskiej została przedstawiona na rysunku 1.

Kraje o najwyższym odsetku gospodarstw domowych deklarujących problemy ze spłatą bieżących zobowiązań (Bułgaria, Rumunia, Grecja) to w dużej mierze kraje, w których rynek usług kredytowych rozwinął się stosunkowo niedawno. Z tego względu charakteryzują się one wciąż jeszcze niskim udziałem zadłużenia kredytowego w dochodzie dyspozycyjnym, ale jednocześnie bardzo dużą dynamiką wzrostu tego wskaźnika. Ponadto w tej grupie znajdują się kraje o niskich dochodach gospodarstw domowych, które z tego tytułu mają często problemy z pokryciem wydatków na bieżące potrzeby – co powoduje wzrost ich zadłużenia, a następnie przekłada się na problemy z jego spłatą.

²Zob. Stanisz [2007 a] s. 293: $0,3 \leq r_{xy} < 0,5$ korelacja przeciętna.

Tabela 3. Odsetek gospodarstw domowych deklarujących zaległości w spłaceniu co najmniej jednego zobowiązania* (dane z roku 2008)

Table 3. Percentage of households declaring arrears in payment on at least one item* (data from 2008)

Kraj Country	Gospodarstwa domowe mające zaległości w spłaceniu co najmniej jednego zobowiązania Households having arrears in paying at least one item (%)	Kraj Country	Gospodarstwa domowe mające zaległości w spłaceniu co najmniej jednego zobowiązania Percentage of households having arrears in paying at least one item (%)
Bulgaria (BG) Bulgaria	33,7	Wielka Brytania (UK) The United Kingdom	7,1
Rumunia (RO) Romania	26,6	Hiszpania (ES) Spain	6,8
Grecja (EL) Greece	24,5	Austria (AT) Austria	6,6
Słowenia (SI) Slovenia	16,5	Belgia (BE) Belgium	6,4
Węgry (HU) Hungary	16,0	Niemcy (DE) Denmark	5,7
Włochy (IT) Italy	14,9	Szwecja (SE) Sweden	5,4
Łotwa (LV) Latvia	13,3	Słowacja (SK) Slovakia	5,0
Irlandia (IE) Ireland	11,6	Portugalia (PT) Portugal	5,0
Polska (PL) Poland	11,3	Dania (DK) Denmark	3,9
Finlandia (FI) Finland	9,4	Czechy (CZ) The Czech Republic	3,9
Estonia (EE) Estonia	7,6	Holandia (NL) The Netherlands	3,5
Litwa (LT) Lithuania	7,5		

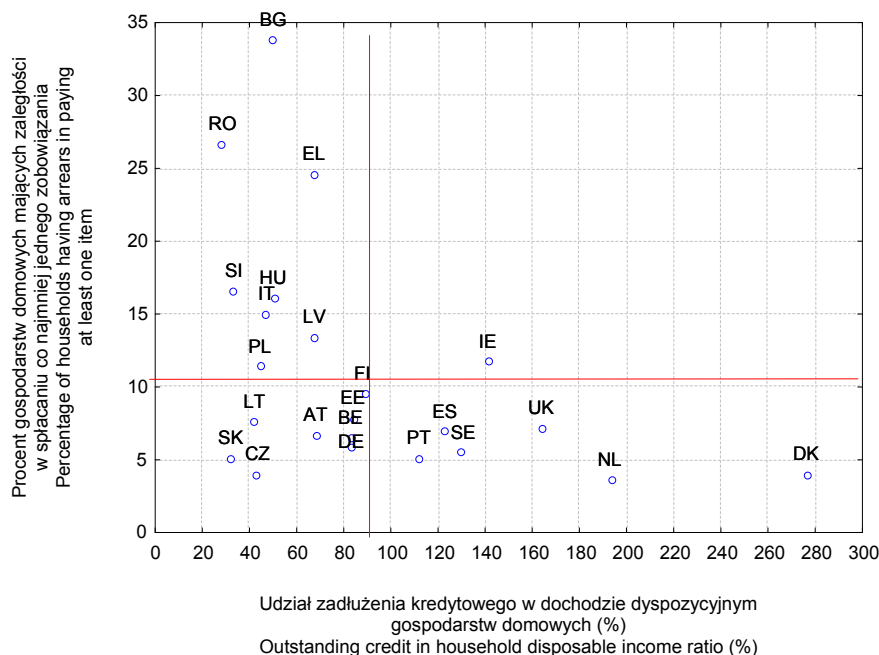
*Gospodarstwo domowe miało zaległości w spłacie co najmniej jednego z następujących zobowiązań: spłata kredytu hipotecznego, opłata za czynsz, spłata kredytu (inny niż hipoteczny), opłata rachunków za usługi komunalne.

Źródło: Fondeville i in. [2010].

*Household had arrears in payment on at least one item: mortgage, rent or loan payment schedule or to pay its utility bills.

Source: Fondeville et al. [2010].

Z kolei kraje o najwyższym stopniu obciążenia dochodów dyspozycyjnych długiem – Dania i Holandia – to kraje, w których rynek usług kredytowych ma już długą tradycję, jest bardziej ustabilizowany. Grupa ta charakteryzuje się większą świadomością finansową społeczeństwa, a co za tym idzie – bardziej racjonalnymi zachowaniami

Rys. 1. Udział zadłużenia kredytowego* w dochodzie dyspozycyjnym gospodarstw domowych a zaległości w spłaceniu co najmniej jednego zobowiązania** (dane z 2008 roku). Proste zaznaczone na wykresie przedstawiają średnie wartości wskaźników dla UE

*Zadłużenie z tytułu kredytów mieszkaniowych (kredyty na zakup, utrzymanie i remonty mieszkania), konsumpcyjnych i innych kredytów

**Gospodarstwo domowe ma zaległości w spłacie co najmniej jednego z następujących zobowiązań: spłata kredytu hipotecznego, opłata za czynsz, spłata innych kredytów, opłata rachunków za usługi komunalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych tabel 1 i 3.

Fig. 1. Outstanding credit* in household disposable income ratio and household arrears in payment on at least one item** (data from 2008). Straight lines marked in a graph show the average ratios values in EU

*Outstanding credit includes housing loans outstanding (loans for buying, maintaining or improving a house), consumer credit outstanding and other loans and credit outstanding

**Household has arrears in payment at least one item: mortgage, rent or loan payment schedule or to pay its utility bills

Source: own calculation based on data from Tables 1 and 3.

finansowymi. Gospodarstwa domowe w tych krajach zaciągają kredyty, ale robią to w sposób racjonalny i nie mają większych problemów z ich spłatą. Ponadto odznaczają się one wysokim poziomem dochodów, co bezpośrednio przekłada się na ich sytuację ekonomiczną. Z dochodu gospodarstwa domowe dokonują bieżących wydatków, zaspakajając swoje potrzeby, ponadto dochód ten wystarcza jeszcze na obsługę zaciągniętych zobowiązań.

Osobną grupę krajów, odstających od zależności przedstawionych w przeprowadzonej analizie korelacji, tworzą Czechy i Słowacja, a także Litwa. Gospodarstwa domowe w tych krajach charakteryzują się niskim poziomem obu analizowanych wskaźników. W tych krajach małe problemy z bieżącą spłatą zobowiązań mogą wynikać z niskiego udziału kredytów w dochodzie dyspozycyjnym. Gospodarstwa domowe nie są w nich mocno zadłużone i z tego powodu nie mają istotnych zaległości i problemów w spłaceniu swoich zobowiązań.

PODSUMOWANIE

Różnorodność definiowania nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych przekłada się na szereg dość istotnie różniących się mierników tego zjawiska. Jednym z częściej wykorzystywanych wskaźników jest udział zadłużenia kredytowego w dochodach dyspozycyjnych gospodarstw domowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że pod tym względem najbardziej zadłużonymi krajami UE były Dania i Holandia, natomiast najmniej – Litwa i Rumunia. Jednak, jak wynika z analiz, wysoki poziom obciążenia dochodu dyspozycyjnego długiem nie musi oznaczać problemów finansowych gospodarstwa domowego. Przeprowadzona analiza wykazała bowiem zależność, że najmniesze problemy z bieżącym regulowaniem zobowiązań występowały w krajach, w których gospodarstwa domowe były najbardziej zadłużone. Wynikać to może z długiej tradycji i wysokiego poziomu rozwoju rynku usług kredytowych w tych krajach, większej świadomości finansowej społeczeństwa, a także ze stosunkowo wysokich dochodów, które pokrywały nie tylko bieżące potrzeby, lecz także obsługę zaciągniętego przez gospodarstwa domowe długu. Ich przeciwieństwem są gospodarstwa domowe z krajów o niskim poziomie zadłużenia kredytowego. Jednak w ich przypadku dynamika zadłużenia była bardzo wysoka i w powiązaniu z relatywnie niższymi dochodami dyspozycyjnymi przekładała się na poważne problemy ze spłatą bieżących zobowiązań.

LITERATURA

- Bywalec Cz., 2009. *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Fondeville N., Ozdemir E., Ward T., 2010. Research note 4/2010. Over-indebtedness. New evidence from EU-SILC special module. European Commission. www.europa.eu.
- Lilico A., 2010. Household Indebtedness in the EU. European Parliament. www.europa.eu.
- Obserwator 2008. Cetelem BNB Paribas Company.
- Poczta-Wajda A., 2010. *Nowoczesne techniki analityczne w kształceniu na studiach ekonomicznych*. Wyd. UE, Poznań.
- Stanisz A., 2007 a. *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Tom 1. Statystyki podstawowe*, StatSoft, Kraków.
- Stanisz A., 2007 b. *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Tom 3. Analizy wielowymiarowe*. StatSoft, Kraków.
- Świecka B., 2009. *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny – skutki – przeciwdziałanie*. Difin, Warszawa.

**REGIONAL DIVERSIFICATION OF HOUSEHOLD INDEBTEDNESS LEVEL
IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES**

Summary. The article presents the diversification of households indebtedness level in the European Union countries. The outstanding credit to household disposable income ratio and the relation between a level of indebtedness and the problem of arrears in payment were analysed. The cluster analysis and correlation analysis methods were applied.

Key words: household indebtedness, household insolvency, cluster analysis

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 4.04.2011

Do cytowania – For citation: Anioła P., Golaś Z., 2011. Regionalne zróżnicowanie poziomu zadłużenia gospodarstw domowych w krajach Unii Europejskiej. J. Agribus. Rural Dev. 3(21), 13-23.